

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านกับการเป็นพ่อแม่วัยรุ่น

Application of Transition Theory in Becoming Teenage Parents

อจจรวาดดี ศรียะศักดิ์*¹ พัชร ชูกันหอม¹ ฉวีวรรณ ศรีดาวเรือง² หทัยรัตน์ ขาวเอี่ยม³

Atcharawadee Sriyasak*¹ Phatcharee Chookanhom¹ Chaweewan Sridawrung² Hatairat Kaoaiem³

¹วิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี ประเทศไทย 76000

¹Prachomklao College of Nursing, Phetchaburi province, Thailand 76000

²วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนุตรธานี ประเทศไทย 41330

²Boromarajonani College of Nursing, Udon Thani, Thailand 41330

³วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก กรุงเทพมหานคร 10400

³The Royal Thai Army Nursing College, Bangkok, Thailand 10400

บทคัดย่อ

การเกิดของบุตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในครอบครัวและเป็นสิ่งกระตุ้นทำให้เกิดภาวะวิกฤติของครอบครัวหรือเกิดภาวะวิกฤติในชีวิต สำหรับคนที่เป็นพ่อแม่ในครั้งแรกที่ต้องปรับตัวเพื่อรับกับบทบาทใหม่ การเปลี่ยนผ่านในการเป็นพ่อแม่เป็นการยากสำหรับพ่อแม่วัยรุ่นที่ต้องเผชิญกับการปรับตัวในการดูแลเด็กเช่นเดียวกับการสร้างสมดุลในการเลี้ยงลูกและการทำงาน เนื่องจากต้องมีการปรับตัวเพื่อรับกับบทบาทพ่อแม่และบทบาทในการเป็นวัยรุ่น การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นพ่อแม่เป็นการเปลี่ยนผ่านตามพัฒนาการ (developmental transition) และเป็นการเปลี่ยนผ่านตามสถานการณ์ (situational transition) ทำให้มีประเด็นที่น่าสนใจมากขึ้นโดยเฉพาะในการพยาบาลเนื่องจากทำงานใกล้ชิดกับครอบครัวและพัฒนาทักษะช่วยให้ครอบครัวมีบทบาทที่เข้มแข็ง ในการพัฒนาสุขภาพของเด็ก พยาบาลสามารถนำแนวคิดของทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านไปประยุกต์ใช้ในการดูแลพ่อแม่วัยรุ่นโดยการวิเคราะห์ วางแผนการพยาบาล เพื่อเตรียมความพร้อมของพ่อแม่วัยรุ่นและครอบครัวในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่การเป็นพ่อแม่วัยรุ่นได้อย่างราบรื่น

คำสำคัญ ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน การเป็นพ่อแม่วัยรุ่น

Abstract

The birth of a child brings about major changes in a family. It can trigger a family crisis or even a life crisis for a first-time parent who is adapting to the new role. The transition to parenthood is more difficult for teenage parents, who face difficulties with adapting to child care as well as with balancing parenting and work. They have to balance between the parent role and teenage role at the same time. Teenage parenthood is a developmental and situational transition. Nurses are interested in transition to parenthood due to they work close to the family. Families play a strong role in the development of children's health. Nurses can apply transition theory by analysis and nursing care plan. By doing this, will help the teenagers becoming a parent smoothly.

Keywords: Transition theory, Teenage parent

บทนำ

การเป็นพ่อแม่เป็นการเปลี่ยนผ่านในวงจรชีวิต ครอบครัวและมีการคาดการณ์ถึงการปฏิบัติตามบทบาท โดยเฉพาะแต่ในบทบาทมารดาแต่ยังรวมถึงบทบาทบิดาด้วย¹ การเป็นพ่อแม่ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงมากกว่าผู้ชายส่วนหนึ่งเป็นเพราะการตั้งครรภ์ การคลอดและการให้นมบุตรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนร่างกายของผู้หญิง ดังนั้นผู้หญิงจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ดูแลหลักในการดูแลบุตรมากกว่าผู้ชาย² การเปลี่ยนผ่านในการเป็นพ่อแม่เป็นการยากสำหรับพ่อแม่วัยรุ่นที่ต้องเผชิญกับการปรับตัวในการดูแลเด็กเช่นเดียวกับการสร้างสมดุลในการเลี้ยงลูกและการทำงาน³ เนื่องจากต้องมีการปรับตัวเพื่อรับกับบทบาทพ่อแม่และบทบาทในการเป็นวัยรุ่น การที่วัยรุ่นต้องสร้างความเชื่อมั่นไปพร้อมกับการดิ้นรนเพื่อสร้างความเป็นตัวตนของตัวเองทำให้เกิดความเครียดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจสำหรับพ่อแม่วัยรุ่น⁴ การเกิดของบุตรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในครอบครัวและเป็นสิ่งกระตุ้นทำให้เกิดภาวะวิกฤติของครอบครัวหรือเกิดภาวะวิกฤติในชีวิตสำหรับคนที่ เป็นพ่อแม่ในครั้งแรกที่ต้องปรับตัวเพื่อรับกับบทบาทใหม่⁵ การเปลี่ยนแปลงสู่การเป็นแม่ครั้งแรกเป็นงานยากสำหรับแม่วัยรุ่นที่จะต้องเผชิญทั้งการเปลี่ยนผ่านตามพัฒนาการในการเป็นวัยรุ่นที่ต้องตอบสนองความต้องการของตนเองและการเปลี่ยนผ่านในการเป็นแม่ที่ต้องอุทิศเวลาและความสนใจทั้งหมดไปในการเลี้ยงดูบุตร⁶ การเปลี่ยนบทบาทมาเป็นพ่อเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของคนที่เป็นพ่อครั้งแรก⁷ โดยพบว่าคนที่เป็นพ่อครั้งแรกมีอาการตกตะลึง รู้สึกว่ายังไม่พร้อมสำหรับการเป็นพ่อและมีความวิตกกังวลเรื่องการเงิน⁸

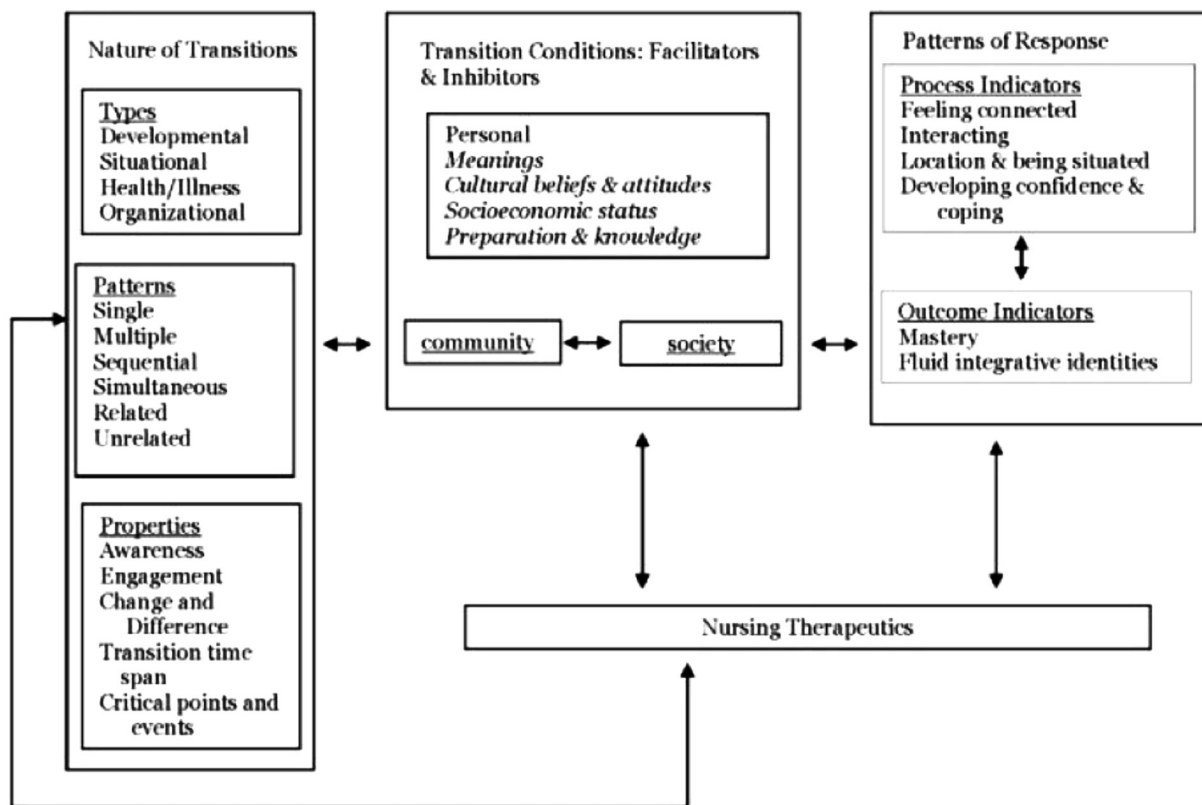
ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านกับการเป็นพ่อแม่วัยรุ่น

การเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นพ่อแม่เป็นประเด็นที่น่าสนใจมากขึ้นโดยเฉพาะในทางการแพทย์ พยาบาลมีบทบาทสำคัญในการเสริมสมรรถนะและพัฒนาทักษะ ช่วยให้ครอบครัวมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาสุขภาพของเด็ก ซึ่งพยาบาลเป็นวิชาชีพที่มีคุณลักษณะเฉพาะเนื่องจากทำงานใกล้ชิดกับครอบครัว ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านตามแนวคิด เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหนึ่งอย่างในชีวิต⁹ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำงานผ่านการปรับเปลี่ยน เอกลักษณ์ ความหมาย บทบาท ความสัมพันธ์ ความคาดหวัง ทักษะ หรือรูปแบบพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการกระตุ้นหรือการได้มาซึ่งความรู้และความสามารถ

ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านพัฒนาขึ้น⁹ เป็นทฤษฎีที่สามารถใช้อธิบายการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นพ่อแม่วัยรุ่น ซึ่งแนวคิดเริ่มต้นของทฤษฎีนี้ มาจากแนวคิดของบทบาทและการเปลี่ยนแปลงบทบาท (concepts of roles and role transitions)¹⁰ โดยทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางสังคมที่เป็นมุมมองทางปรัชญาซึ่งเป็นผลพวงจากประสบการณ์วิธีการที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ และวิธีการที่ตนเองมีพลวัตเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์หลายครั้ง¹¹ นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังได้รับอิทธิพลจากฟลอเรนซ์ไนติงเกล (Florence Nightingale) ที่เน้นถึงสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดี¹² โดยทฤษฎีนี้มีแนวคิดหลัก 4 ประการคือ (รูปที่ 1) ฟลอเรนซ์ไนติงเกลเป็นพยาบาลคนแรกๆที่เน้นความสำคัญของการดูแลแบบองค์รวม¹² ปรัชญาของการดูแล

แบบองค์รวมขึ้นอยู่กับมุมมองที่เห็นอกเห็นใจผู้มารับบริการด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ดังนั้นการดูแลแบบองค์รวมหมายถึงการดูแลโดยตอบสนองความต้องการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม

และจิตวิญญาณของผู้รับบริการ¹³ ซึ่งจะเห็นได้ว่าทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านยังขาดมิติทางด้านอารมณ์

รูปที่ 1 ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่าน

ที่มา: Meleis' transition theory. Adapted from "Experiencing transitions: An emerging middle range theory," by A. I. Meleis, L. M. Sawyer, E. Im, D. K. Hifinger Messias, and K.Schumacher, 2000, *Advances in Nursing Science*, 23(1): 17.

1. ธรรมชาติของการเปลี่ยนผ่าน (Nature of transition) ที่ประกอบไปด้วย ชนิด รูปแบบและคุณสมบัติของการเปลี่ยนผ่าน ชนิดของการเปลี่ยนผ่านมีอยู่ 4 รูปแบบคือ 1) การเปลี่ยนผ่านตามพัฒนาการ (Developmental Transitions) ยกตัวอย่างเช่น การเป็นวัยรุ่น การตั้งครรภ์ และการเป็นพ่อแม่ 2) การเปลี่ยนผ่านตามภาวะสุขภาพและการเจ็บป่วย (Health-Illness Transitions) อาทิเช่น การติดเชื้อ เอช ไอ วี (HIV) การหายจากการใช้เครื่องช่วยหายใจ 3) การเปลี่ยนผ่านตามสถานการณ์ (Situational Transitions) เช่น การเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ทางสังคม หรือการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ และ 4) การเปลี่ยนผ่านตามระบบขององค์กร (Organizational Transitions) เช่น พยาบาลเปลี่ยนหน้าที่ในการปฏิบัติงานในโรงพยาบาล¹¹

รูปแบบของการเปลี่ยนผ่าน (patterns of transition) มีหลายรูปแบบ กล่าวคือ การเปลี่ยนผ่านเกิดขึ้นเพียงการเปลี่ยนผ่านเดียว (single transition) การเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นหลายอย่างในเวลาเดียวกัน (multiple transitions) การเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นเรื่องหนึ่ง แล้วมีเกิดขึ้นต่อมาอีกเรื่องหนึ่งตามลำดับ (sequential transitions) การเปลี่ยนผ่านเกิดขึ้นพร้อมกันที่มากกว่าหนึ่ง (simultaneous transitions) การเปลี่ยนผ่านที่มีความเกี่ยวข้องกัน (related transitions) หรือที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน (unrelated transitions) นอกจากนี้รูปแบบของการเปลี่ยนผ่านยังมีความหลากหลายและมีความซับซ้อนหลายคนประสบกับการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นหลากหลายในเวลาเดียวกันมากกว่าการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นเพียงการเปลี่ยนผ่านเดียว ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านไม่สามารถเข้าใจแยกจากบริบทในชีวิตประจำวัน⁹

ธรรมชาติของการเปลี่ยนผ่าน (Nature of transition) ในการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นถือว่าการเปลี่ยนผ่านตามพัฒนาการ (developmental transitions) และการเปลี่ยนผ่านตามสถานการณ์ (situational transitions) โดยรูปแบบการเปลี่ยนผ่านเป็นการเปลี่ยนผ่านที่หลากหลายและซับซ้อน⁹ เป็นการเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้นเรื่องหนึ่ง แล้วมีเกิดขึ้นต่อมาอีกเรื่องหนึ่งตามลำดับและเป็นการเปลี่ยนผ่านที่มีความเกี่ยวข้องกัน การเป็นพ่อแม่วัยรุ่นเกิดจากการไม่ได้ตั้งใจเนื่องจากไม่ได้ตระหนัก รวมทั้งการคุมกำเนิดที่ล้มเหลว แต่ยอมรับความไม่พร้อมในการเป็นพ่อแม่และความรับผิดชอบต่อบุตรที่จะเกิดมา เหตุผลหลักเนื่องจากการดาวัยรุ่นรู้สึกกลัว “บาป” ในการที่จะไปทำแท้ง และการยอมรับจากครอบครัวทั้งสองฝ่าย พ่อแม่วัยรุ่นสะท้อนให้เห็นถึงการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นว่าเป็นจุดเปลี่ยนโดยเมื่อตั้งครรภ์ก็จะมีวิธีการส่งต่อเพื่อให้ถูกต้องตามประเพณี มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองโดยเฉพาะการรับประทานอาหารเพื่อให้ลูกในครรภ์มีสุขภาพที่ดี มารดาและบิดาวัยรุ่นต้องมีการปรับตัวเข้าหากันและครอบครัวของอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้ต้องมีความอดทน ใจเย็น มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ซึ่งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำให้เกิดการยอมรับและเห็นใจจากผู้อื่น นอกจากนี้บิดามารดาวัยรุ่นยังตระหนักถึงบทบาทในการเลี้ยงดูบุตร เมื่อเป็นพ่อแม่วัยรุ่นและมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรทำให้ต้องปรับเปลี่ยนเป้าหมายในชีวิต เช่นการทำงาน การเรียน และการเลี้ยงดูบุตร และมีการแบ่งหน้าที่กันอัตโนมัติโดยแม่วัยรุ่นทำหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรและทำงานบ้าน พ่อวัยรุ่นทำหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัว จะเห็นได้ว่าการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนตั้งแต่ตั้งครรภ์เข้าสู่ขั้นตอนการคลอดบุตร และการเลี้ยงดูบุตรซึ่งการที่พ่อแม่วัยรุ่นปรับตัวเข้าสู่บทบาทได้ส่วนหนึ่งมาจากการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว และจากงานวิจัยเกี่ยวกับการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นพบว่าประสบการณ์การเป็นพ่อแม่วัยรุ่นเกิดจากความไม่พร้อมแต่ก็พยายามปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อรับกับบทบาทใหม่จากความรู้สึกที่มั่นใจไปสู่ความรู้สึกที่มั่นใจ และความภาคภูมิใจที่เลี้ยงลูกได้เติบโตแข็งแรง^{14,15,16}

เมลิสและคณะ⁹ ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของประสบการณ์การเปลี่ยนผ่าน 5 ประการดังนี้

1) การตระหนักรู้ (awareness) เป็นสิ่งที่บุคคลจะต้องตระหนักว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความรู้ และการสำนึกถึงของประสบการณ์การเปลี่ยนผ่าน

2) การเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่าน (engagement) เป็นระดับที่บุคคลแสดงความเกี่ยวข้องกับการกระบวนการเปลี่ยนผ่าน⁹ มารดาวัยรุ่นที่จะเป็นแม่ตระหนักถึงวิถีชีวิต และการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบำรุงตัวเองเพื่อส่งเสริมสุขภาพของทารกในครรภ์ การปกป้องทารกในครรภ์จากอันตรายและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน ดังคำกล่าวของมารดาวัยรุ่นคนหนึ่งที่ว่า “เมื่อฉันทราบว่าตั้งครรภ์ ฉันต้องบำรุงร่างกายมากกว่าเดิมนะ อย่างเช่น ฉันต้องรับประทานผัก ผลไม้สด ดื่มนม รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ฉันต้องทานยาบำรุงเลือดที่พยาบาลให้ฉันมาเมื่อไปฝากครรภ์ โดยฉันหวังว่ามันจะทำให้ลูกของฉันมีสุขภาพที่ดี”¹⁷

นอกจากนี้คนที่กำลังจะเป็นพ่อวัยรุ่นก็มีการเตรียมตัวเองในการเข้าสู่บทบาทบิดาโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองและปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์ใหม่ ดังคำกล่าวของบิดาวัยรุ่นคนหนึ่งว่า “ผมต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง เช่น ต้องเลิกการไปเที่ยวเตร่ตอนกลางคืนแล้วกลับบ้านสว่าง ตอนนั้นผมเลิกไปเที่ยวกลางคืนและทำงานหนักเพื่อลูกและครอบครัว ผมพยายามที่จะลดและเลิกสูบบุหรี่ตามที่แพนxor้อง ตอนนั้นผมแทบจะไม่สูบบุหรี่”¹⁸ ซึ่งพ่อแม่วัยรุ่นหวังว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดังกล่าวจะช่วยให้อายุของลูกของเขาเกิดมาแข็งแรงและมีสุขภาพที่ดี

3) การเปลี่ยนแปลงและความแตกต่าง (Change and Difference) เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของการเปลี่ยนผ่าน การเปลี่ยนแปลงและความแตกต่าง ถึงแม้จะมีความหมายเหมือนกันแต่ไม่สามารถที่จะสับเปลี่ยน หรือใช้ในความหมายเดียวกันได้⁹ วิธีการปรับเปลี่ยนของพ่อแม่วัยรุ่นประกอบไปด้วย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือการอาสาช่วยเหลือกัน การรักษาความสงบและรู้จักอดทน การยอมรับตัวตนซึ่งกันและกัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้พ่อแม่วัยรุ่นได้รับความเห็นใจและได้รับการยอมรับมากขึ้น ดังคำกล่าวของมารดาวัยรุ่นคนหนึ่งที่ว่า “ชีวิตฉันเปลี่ยนไปจากการเป็นนักเรียน ต้องออกจากโรงเรียนและมาเป็นแม่วัยรุ่น เมื่อเรามาใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน ฉันต้องดูแลเขา (แฟน) เช่น ซักผ้า รีดผ้า ซึ่งปกติฉันจะไม่ได้ทำเนื่องจากแม่ของฉันเป็นคนทำแต่เดี๋ยวนี้ฉันต้องทำเพราะมันเป็นครอบครัวของฉัน”¹⁷ และหนึ่งในพ่อวัยรุ่นกล่าวว่า “ชีวิตผมต้องเปลี่ยนแปลงไป เราต้องปรับตัวเข้าหากันและกัน ตอนนั้นผมไม่ได้ตัวคนเดียว ผมกำลังมีลูกที่จะต้องรับผิดชอบ”¹⁷ แม่วัยรุ่นต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ตัวเองเพื่อรับกับบทบาทใหม่คือบทบาทภรรยาและลูกสะใภ้ ส่วนพ่อวัยรุ่นที่ย้ายเข้าไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิงก็ต้องมีการปรับตัวเพื่อเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่

4) ระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่าน (Transition Time Span) การเปลี่ยนผ่านทุกชนิดมีลักษณะ ที่มีการเคลื่อนไหวและไม่อยู่นิ่งตลอดเวลา คุณลักษณะของการเปลี่ยนผ่าน คือ ระยะเวลาที่จุดจบที่ปรากฏ ระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านในการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ซึ่งในการศึกษาเรื่องการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นมีเวลาค่อนข้างจำกัดในการสัมภาษณ์พ่อแม่วัยรุ่นตั้งแต่ตั้งครรภ์จนกระทั่งหลังคลอดบุตรอายุ 5-6 เดือน¹⁷

5) จุดวิกฤตและเหตุการณ์ (Critical Points and Events) มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนผ่าน เช่นการคลอดบุตร การเป็นพ่อแม่วัยรุ่นโดยไม่ได้ตั้งใจถือเป็นจุดวิกฤตในวัยรุ่นที่เปลี่ยนมาเป็นพ่อแม่วัยรุ่น เหตุผลส่วนหนึ่งที่มาตราววัยรุ่นตั้งครร์กต่อไปเนื่องจากมีความกลัวต่อการไปทำแท้งที่ไม่ถูกกฎหมาย และทารกในครรภ์เป็นส่วนหนึ่งของพวกเขา หรือเป็นเลือดเนื้อเชื้อไข อีกประการหนึ่งการได้รับการยอมรับจากครอบครัวทำให้ตัดสินใจตั้งครร์กต่อ จากการศึกษาพบว่าพ่อแม่วัยรุ่นนับถือศาสนาพุทธจึงทำให้รู้สึกกลัวบาปถ้าจะต้องไปทำแท้ง เนื่องจากมีความคิดว่าการทำแท้งเป็นการทำลายชีวิต ดังนั้นมารดาวัยรุ่นทั้งหมดจึงไม่มีใครต้องการทำแท้ง¹⁹ ดังคำกล่าวของมารดาวัยรุ่นคนหนึ่งว่า “ฉันไม่ต้องการที่จะทำแท้ง เนื่องจากว่ากลัวบาป ฉันกลัวผลกระทบในทางลบที่จะเกิดในอนาคตหรือชาติหน้า นอกจากนี้ฉันยังกลัวที่จะตกเลือดจากการทำแท้ง เพราะฉันเคยได้ยินว่าเพื่อนฉันที่เคยไปทำแท้ง มีภาวะตกเลือดอย่างหนัก”¹⁷

2) เงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่าน (Transition conditions) ประกอบด้วยเงื่อนไขด้านบุคคล ชุมชนและสังคม ทั้งที่เอื้ออำนวยให้การเปลี่ยนผ่านดำเนินไปด้วยดี หรือยับยั้งการเปลี่ยนผ่านไม่ให้ประสบความสำเร็จ⁸

เงื่อนไขส่วนบุคคล ประกอบด้วย

1) การให้ความหมาย (meanings) ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการเปลี่ยนผ่าน อาจมีส่วนเอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนผ่าน⁹

2) วัฒนธรรม ความเชื่อ และทัศนคติ (cultural beliefs and attitudes) ที่มีต่อการเปลี่ยนผ่านนั้น สามารถเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางให้การเปลี่ยนผ่านดำเนินไปได้⁹ การเป็นพ่อแม่วัยรุ่นถูกตีตรา ในสังคมไทยและถูกมองว่าเป็นปัญหาทางสังคมที่ร้ายแรง^{20,21} ซึ่งในการสัมภาษณ์พ่อแม่วัยรุ่น

พบว่าการทำตามประเพณีโดยการส่งตัวช่วยให้การตั้งครร์กของมารดาวัยรุ่นได้รับการยอมรับและได้รับการยกโทษจากครอบครัว ที่ได้กระทำผิด ดังคำกล่าวของพ่อวัยรุ่นคนหนึ่งว่า “พ่อของผมพูดกับครอบครัวของทางแฟนผม จากนั้นเขาก็อนุญาตให้ลูกสาวเขาอยู่กับผมได้ หลังจากที่เราทำพิธีส่งตัว”¹¹ การส่งตัวไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดการยอมรับแต่ยังทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกมีคุณค่าและได้รับการยอมรับจากทางครอบครัวของฝ่ายชาย²²

3) สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจ (socioeconomic status) เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางให้การเปลี่ยนผ่านของบุคคลดำเนินไปได้⁹ พ่อแม่วัยรุ่นมีอายุน้อยทำให้มีระดับการศึกษาและรายได้น้อยตามไปด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้พ่อแม่วัยรุ่นต้องพึ่งพาเศรษฐกิจจากครอบครัวเดิม^{17,18,23} ซึ่งจะสอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาที่พบว่าบิดาวัยรุ่นมีสถานะเศรษฐกิจสังคมต่ำ²⁴

4) การเตรียมความพร้อมและความรู้ (preparation and knowledge) สามารถเอื้อต่อการเปลี่ยนผ่านนั้นให้เป็นไปได้ด้วยดี⁸ พ่อแม่วัยรุ่นต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตร แหล่งทรัพยากรความรู้สำหรับพ่อแม่วัยรุ่น ได้แก่ บุคลากรด้านสาธารณสุข ปู่ย่าตายายของวัยรุ่น สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็กและ ห้องเรียนพ่อแม่^{17,18,23} ซึ่งเชฟเฟอร์ (Schaffer)²⁵ ได้กล่าวว่าการได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสารเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา ทำให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการตัดสินใจ

เงื่อนไขส่วนของชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวเป็นเงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่าน ที่เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการจัดการกับภาวะเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁹ การที่พ่อแม่วัยรุ่นได้รับการสนับสนุนอย่างง่ายตายจากครอบครัวทำให้เขาสามารถเปลี่ยนผ่านเป็นพ่อแม่วัยรุ่นได้ เนื่องจากพ่อแม่วัยรุ่นส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยายหรือบริเวณใกล้เคียงกับพ่อแม่ของพ่อแม่วัยรุ่น จึงทำให้พวกเขามีส่วนช่วยเหลือในเรื่องของค่าใช้จ่ายในช่วงที่พ่อแม่วัยรุ่นไม่มีรายได้ นอกจากนี้ครอบครัวของพ่อแม่วัยรุ่นยังมีส่วนช่วยเหลือเขาอย่างต่อเนื่องและยาวนานในการทำกิจกรรมพื้นฐานในการดูแลเด็ก และมีงานวิจัยหลายชิ้นพบว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นแหล่งทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ที่ช่วยส่งเสริมให้การเปลี่ยนผ่านเป็นมารดาวัยรุ่นประสบความสำเร็จ^{26,27,28} อย่างไรก็ตามการได้รับการสนับสนุนทางครอบครัวสามารถเป็นอุปสรรคขัดขวางกระบวนการเปลี่ยนผ่านเป็นพ่อแม่วัยรุ่นได้เช่นกัน ถ้าพ่อแม่วัยรุ่นบางคนไม่ได้

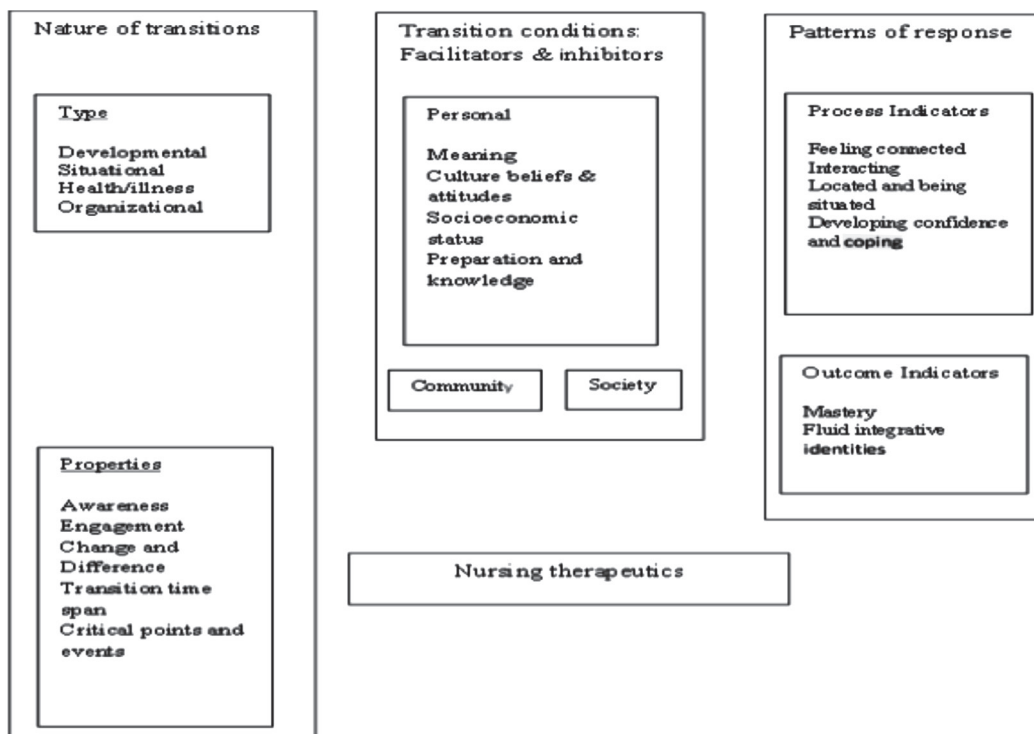
ตระหนักถึงการเป็นพ่อแม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเขาได้รับการสนับสนุนทางครอบครัว พวกเขาจะส่งต่อความความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรให้กับพ่อแม่ของพ่อแม่วัยรุ่น อย่างไรก็ตาม ส่วนของสังคมไม่สอดคล้องกับการเป็นพ่อแม่วัยรุ่น

3) รูปแบบของการตอบสนอง (Patterns of response) ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้เชิงกระบวนการ และ ตัวบ่งชี้ของผลลัพธ์

1) ตัวบ่งชี้เชิงกระบวนการ ประกอบด้วย การมีความรู้สึกเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์เกิดขึ้น (felling connected) การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (interacting) ซึ่งจะมีผลต่อการให้ความหมายและพฤติกรรม สถานที่และการอยู่กับสถานการณ์ (location and being situated) และการพัฒนาความเชื่อมั่นและการจัดการ (developing confidence and coping)⁹ ซึ่งจากการศึกษาโดยส่วนใหญ่พ่อแม่วัยรุ่นแสดงความรู้สึกรักใคร่ผูกพันกับทารกในครรภ์ และมีความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์เมื่อมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการดูแลบุตร^{17,18,23} โดยบิดาวัยรุ่นและมารดาวัยรุ่นมีการเน้นกิจกรรมการดูแลบุตรที่แตกต่างกัน กิจกรรมการดูแลบุตรของมารดาส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่อง การดูแลด้านร่างกาย การให้นม และการส่งเสริมพัฒนาการ บิดาวัยรุ่นส่งเสริมพัฒนาการของบุตรโดยการเล่นกับบุตร^{18,23}

2) ตัวบ่งชี้ของผลลัพธ์ ประกอบด้วย การมีความสามารถ (mastery) ในการเปลี่ยนผ่าน ที่ดำเนินไปด้วยดี หรือประสบความสำเร็จ และการได้หลอมรวมลักษณะของตนเองอีกครั้งซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่นิ่งเปลี่ยนแปลงได้ (fluid integrative identities)⁹ ความรู้สึกมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตรเป็นความสามารถของตนเองในการทำหน้าที่ของพ่อแม่ นอกจากนี้ทักษะและความสามารถที่เขาคิดว่าจำเป็นต้องเป็นพ่อแม่ที่ดั้นด้นขึ้นอยู่กับการรับรู้ถึงความสามารถของตนเองในการทำหน้าที่พ่อแม่²⁹ อย่างไรก็ตามสำหรับพ่อแม่วัยรุ่นบางคน ต้องใช้เวลาในการที่จะทำให้เขารู้สึกมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตร เช่น ทักษะเบื้องต้นในการดูแลบุตร โดยพ่อแม่วัยรุ่นจะมีทักษะนี้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับการขยายทางสังคม และพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน ซึ่งในทางปฏิบัติพ่อแม่วัยรุ่นเกือบทั้งหมดจะทำหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นลำดับแรก ส่วนแม่วัยรุ่นจะรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรและการดูแลงานบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่คาดหวัง³⁰

4) บำบัดทางการพยาบาล (Nursing therapeutics) คือ วิธีการที่พยาบาลจัดการช่วยเหลือเพื่อให้บุคคลสามารถเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สถานะใหม่ได้อย่างสมบูรณ์ และง่ายขึ้น

รูปที่ 3 เปรียบเทียบทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านกับกระบวนการเปลี่ยนผ่านเป็นพ่อแม่วัยรุ่นของวัยรุ่นไทย

ที่มา: Sriyasak, 2016

สรุป

ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านมีการใช้ในหลายประเทศ โดยเฉพาะใช้ในแนวคิดทางการพยาบาล และสามารถใช้อธิบายกระบวนการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นแต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านยังขาดความชัดเจนในเรื่องของอารมณ์และจิตใจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการดูแลแบบองค์รวม แม้ว่าผลการศึกษาบางส่วนเกี่ยวกับทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านสนับสนุนเกี่ยวกับเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามการเป็นพ่อแม่วัยรุ่นเป็นการเปลี่ยนผ่านที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องมีความเข้าใจในตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทั้งหมดของทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านที่ไม่สามารถอธิบายได้ทั้งหมด

References

1. Petch J, Halford W K. Psycho-education to enhance couples' transition to parenthood. *Clinical Psychology Review* 2008; 28(7):1125-1137.
2. Martins CA, Abreu WJCP, Figueiredo MCA. Becoming a father and a mother: a socially constructed role. *Revista de Enfermagem Referência* 2014; serIV(2):121-131
3. Logsdon MC, John CB, Ratterman A, Cahill K, Cahill N. Social support in pregnant and parenting adolescents: research, critique, and recommendation. *Journal of Child and Adolescence Psychiatry Nursing* 2002; 15: 75-83.
4. Young M. Parenting during Mid-teenage: A review of developmental theories and parenting behaviors. *Maternal-Child Nursing Journal* 1988 ; 17: 1-12.
5. Bobak IM, Jensen MD. *Maternity and Gynecologic care: The nurse and the family* (5th ed.). St Louis: Mosby-Year Book Inc; 1993.
6. Bartlett EE. The effects of fatherhood on the health of men: A review of the literature. *The journal of men's health & gender* 2004; 1: 159-169.
7. Darvill R, Skirton H, Farrand P. Psychological factors that impact on women's experiences of first time motherhood: A qualitative study of the transition. *Midwifery* 2008; 26: 357-366.
8. Sansiriphan N, Kantaruksa K, Klunklin A, Baosuang C, Jordan P. Thai men becoming a first-time father. *Nursing & Health Science* 2010; 12: 403-409.
9. Chick N, Meleis AI. A nursing concern. In P. L. Chinn (Ed.), *Nursing research methodology: Issues and implementation*. Rockville MD: Aspen; 1986: 237-257
10. Meleis AI, Sawyer LM, Im EO, Messias DKN, Schumacher K. Experiencing transitions: An emerging middle-range theory. *Advances In Nursing Science* 2000; 23(1):12-28.
11. Meleis AI. *Transitions Theory*. Springer: New York; 2010.
12. Alligood MR, Tomey A M. (Eds.). *Nursing theorists and their work* (7th ed.). Maryland Heights, MO: Mosby. 2010.
13. Keegan L. *Holistic nursing. An approach to patient and self-care*. AORN J. 1987; 46:499-506.
14. Yakasem V, Chaimongkol N, Pongjaturawit Y. Experience of becoming a Thai early adolescent mother. *Journal of The Royal Thai Army Nurses* 2018; 19(3): 89-96. (in Thai)
15. Phoodanngau B, Deoisres W, Chunlestsikul K. Maternity experience: A new role of unexpectedly pregnant students. *Thai Journal of Nursing Council* 2013. ; 28(2) 58-74.
16. Uengwongsapat C, Kantaruksa K, klunklin K. Growing into teen fatherhood: a grounded theory study. *International Nursing Review* 2018; 65: 244-253.

17. Sriyasak A, Almqvist A, Sridawruang C, Neamsakul W, Häggström-Nordin E. Struggling with motherhood and coping with fatherhood - A grounded theory study among Thai teenagers. *Midwifery journal* 2016; 42: 1-9
18. Sriyasak A, Almqvist AL, Sridawruang C, Neamsakul W, Häggström-Nordin E. The New Generation of Thai Fathers: Breadwinners Involved in Parenting. *American Journal of Men's Health* 2016; 23: 1-11.
19. Whitaker DJ, Miller KS. Parent- adolescent discussions about sex and condoms: Impact on peer influences of sexual risk. *Journal of Adolescent research* 2000; 15(2):251-273.
20. Jahan N. Teenage Marriage and Educational Continuation in Thailand. *Journal of Population and Social Studies* 2008; 17: 135-156.
21. Nicaise I, Tonguthai P, Fripont I. School Dropout in Thailand: Causes and Remedies. Leuven, HIVA: University of Leuven; 2000.
22. Muangpin S, Tiansaward S, Kantaruksa K, Yimyam S, Vondeheid SC. Northeastern Thai adolescents' perceptions of being unmarried and pregnant. *Pacific Rim International Journal Nursing Research* 2010; 14: 149-161.
23. Sriyasak A, Almqvist AL, Sridawruang C, Häggström-Nordin E. Father role: A comparison between teenage and adult first-time father. *Nursing and Health Science* 2015; 17(3): 377-86.
24. Xie H, Cairns RB, Cairns BD. Predicting teen motherhood and teen fatherhood: individual characteristics and peer affiliation. *Soc. Dev* 2001; 10: 488-511.
25. Schaffer MA. Social support. In S J. Peterson T. S. Bredow (Eds.), *Middle range theories: Application to nursing research*. New York, NY: Lippincott, Williams, & Wilkins; 2004.
26. Neamsakul W. Unintended Thai Teenage Pregnancy: A Grounded Theory Study. Unpublished Doctoral Dissertation, University of California, Sanfrancisco: U.S.A; 2008.
27. Pungbangkadee R. Experiences of early motherhood among Thai adolescents: Perceiving conflict between needs as a mother and an adolescent. *Thai Journal Nursing Research* 2008; 12: 70-82.
28. Sriyasak A, Åkerlind I, Akhavan S. Childrearing among Thai first time teenage mother. *Journal of Perinatal Education* 2013; 22: 201-211.
29. Mercer RT, Ferketich SL. Predictors or parental attachment during early parenthood. *Journal of Advanced Nursing* 1990; 15(3): 268-280.
30. Sriyasak A. Becoming Thai teenage parent. (Doctoral dissertation). Arkitektkopia, Västerås: Sweden; 2016.